

13. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/pro-nazk/>.
14. Степашко О. П. Основні вектори антикорупційної політики США. Українська асоціація зовнішньої політики. URL: <https://ufpa.org.ua/blog/2331>.
15. Хромова К. І. Адміністративно-правові засади діяльності органів прокуратури України щодо протидії корупції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2016. 22 с.
16. Foreign Corrupt Practices Act. URL: <https://www.justice.gov/criminal/criminal-fraud/foreign-corrupt-practices-act>.
17. Group of States against Corruption. URL: <https://www.coe.int/en/web/greco>.

УДК: 347.961. 6/342.9

DOI: 10.32751/2617-5967-2024-01-16

Меркулов П. Ю.
аспірант Східноукраїнського
національного університету
імені Володимира Даля

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НОТАРІУСІВ

У статті здійснено розгляд матеріальної відповідальності як правового інституту за трудовим законодавством України. Зазначено, що матеріальна відповідальність нотаріусів має специфічний характер, а питання визначення окремих аспектів застосування матеріальної відповідальності по відношенню до нотаріусів часто є доволі проблематичним. Зазначено, що норми окремих статей Конституції України опосередковано вказують на те, що за наявності вини нотаріуса така шкода має бути відшкодована особі в повному обсязі. На основі аналізу профільного Закону України «Про нотаріат» наголошено на тому, що як на державного, так і на приватного нотаріуса на рівні законодавства покладається обов'язок щодо відшкодування завданої шкоди, незаконність дій нотаріуса або визнання його бездіяльності встановлюється виключно у судовому порядку, а питання визначення розміру заподіяної шкоди також вирішується в судовому порядку чи за письмовою вимогою (претензією) третьої особи, визнаної приватним нотаріусом та погодженої страховиком. Наголошено на тому, що недостатньо дослідженими залишаються питання відшкодування збитків, що завдані особі, як зверталась за вчинення нотаріальних дій, у формі саме упущеної вигоди.

Також у статті визначено такі особливості матеріальної відповідальності нотаріуса як: 1) підставою для настання матеріальної відповідальності є порушення нотаріусами норм законодавства та порядку вчинення нотаріальних дій, тобто встановлення незаконності дій нотаріуса або визнання його бездіяльності, що в подальшому спричинило наявність шкоди, яка заподіяна діями нотаріуса при виконанні ним своїх обов'язків; 2) наявність шкоди, завданої нотаріусом незаконними діями чи його бездіяльністю, тобто мається на увазі шкода від дій нотаріуса пов'язана з отриманням ними нотаріальних послуг неналежної якості, тобто, які вчинені не у відповідності до

вимог нормативно-правових актів або неотриманням послуг взагалі; 3) відшкодування завданої нотаріусом шкоди не позбавляє застосування до нотаріуса інших видів юридичної відповідальності; 4) настання матеріальної відповідальності нотаріуса може бути обумовлено наявністю певного часового інтервалу між заподіянням шкоди та настанням матеріальних наслідків. Тобто матеріальні збитки від професійної діяльності нотаріуса можуть наступити не одразу, а протягом певного часу після вчинення нотаріальної дії; 5) встановлення різного порядку відшкодування матеріальної шкоди для приватного та державного нотаріуса. Так, законодавством встановлена двояка матеріальна відповідальність нотаріусів залежно від того, який правовий статус нотаріуса - державний чи той, що займається приватною практикою; 6) приватний нотаріус несе повну майнову відповідальність за ту шкоду, яку завдали його працівники. Це, на наш думку, впливає із сутності трудових правовідносин, які встановлюються між приватним нотаріусом та особами, які працюють у нього за попередньо укладеним трудовим договором. Державні нотаріуси відшкодовують збитки у порядку регресу; та інші.

Ключові слова: нотаріус, приватний нотаріус, державний нотаріус, матеріальна відповідальність, матеріальна шкода, відшкодування шкоди, нотаріальні дії, професійна діяльність.

The article examines material liability as a legal institution under the labor legislation of Ukraine. It is noted that the material liability of notaries has a specific nature, and the issue of determining certain aspects of the application of material liability in relation to notaries is often quite problematic. It is noted that the norms of certain articles of the Constitution of Ukraine indirectly indicate that if the notary is at fault, such damage must be compensated to the person in full. Based on the analysis of the relevant Law of Ukraine "On Notaries", it is emphasized that both state and private notaries are legally obliged to compensate for the damage caused, the illegality of a notary's actions or the recognition of his inaction is established exclusively in a court of law, and the issue of determining the extent of the damage is also resolved in court or upon a written demand (claim) of a third party recognized by a private notary and agreed by the insurer. It was emphasized that the issues of compensation for damages caused to the person who applied for the performance of notarial acts, in the form of lost profit, remain insufficiently researched.

The article also defines the following features of the material liability of a notary public: 1) the basis for the occurrence of material liability is the violation by notaries of legislation and the procedure for performing notarial acts, i.e. the establishment of the illegality of the notary's actions or the recognition of his inaction, which subsequently caused the existence of damage caused by the notary's actions in the performance of his duties; 2) the presence of damage caused by the notary through illegal actions or his inaction, i.e. the damage caused by the actions of the notary is related to their receiving notary services of inadequate quality, i.e., which were not performed in accordance with the requirements of regulatory legal acts or by not receiving services at all; 3) compensation for damage caused by the notary does not exempt the notary from other types of legal liability; 4) the occurrence of material liability of the notary may be conditioned by the presence of a certain time interval between the infliction of damage and the occurrence of material consequences. That is, material losses from the professional activity of a notary may occur not immediately, but within a certain period of time after the performance of a notarial act; 5) establishment of different procedures for compensation of material damage for

private and state notaries. Thus, the law establishes dual financial responsibility of notaries, depending on the legal status of the notary - state or private practice; 6) a private notary bears full property responsibility for the damage caused by his employees. This, in our opinion, follows from the essence of the employment relationship, which is established between a private notary and persons who work for him under a previously concluded employment contract. State notaries compensate for damages in the order of recourse; and others.

Key words: *notary public, private notary public, public notary public, material responsibility, material damage, compensation for damage, notarial actions, professional activity.*

Вступ. Матеріальна відповідальність працівника за трудовим правом, як стверджує Л.О. Гайдаренко ставить перед собою такі цілі як: 1) захист майна роботодавця від пошкодження, втрати, розкрадання й забезпечення відшкодування завданої шкоди працівником; 2) забезпечення гарантії працівникові під час покладення на нього матеріальної відповідальності, охороні його заробітної плати від надмірних, незаконних і безпідставних стягнень. Ця мета інституту матеріальної відповідальності є гарантійною; 3) виховання у працівника уважного, бережливого, старанного, дбайливого ставлення до майна роботодавця, яке передається йому для здійснення його трудової функції та запобігання заподіяння шкоди майну роботодавця [1, с. 37].

Питання матеріальної відповідальності регульовано статтею 130 КЗпП, яка характеризує юридичний склад, тобто перелічує юридичні факти (умови), наявність яких дає власнику право притягнути працівника до матеріальної відповідальності. Таких юридичних фактів чотири: порушення працівником трудових обов'язків; наявність прямої дійсної шкоди; причинний зв'язок між порушенням і шкодою; вина працівника. Відсутність хоча б одного з цих факторів виключає можливість притягнення працівника до матеріальної відповідальності. Досліджуючи питання матеріальної відповідальності нотаріуса В.В. Баранкова говорить про те, що «відповідно до положень законодавства необхідною підставою для притягнення нотаріуса до відповідальності у таких справах є незаконні чи недбалі дії (чи бездіяльність) нотаріуса, наявність самої шкоди (майнової чи моральної), причинний зв'язок між неправомірною поведінкою нотаріуса та заподіяною шкодою, а також вина нотаріуса» [2, с. 22]. Що стосується нотаріуса, особливо того, який здійснює приватну нотаріальну діяльність відзначимо, що окремі з наведених вище факторів є досить специфічними для роботи нотаріусів, а питання визначення окремих аспектів їх матеріальної відповідальності часто є доволі проблематичним. Зокрема, має місце питання визначення шкоди, яка завдана нотаріусам у процесі його професійної діяльності, а саме: доказування реальної вини нотаріуса та встановлення причинного зв'язку вини нотаріуса та завданих особі збитків.

Загальні аспекти різних видів відповідальності нотаріусів у своїх наукових працях досліджували наступні вчені: В.В. Баранкова, В.А. Вдовічен, Л.І. Вдовічена, М.Ю. Веселов, А.С. Гончарова, Т.Б. Грек, О.І. Нелін, Л.С. Ладіна, С.С. Мирза, О.В. Сапсай, І.В. Святецька, А.І. Шинкарук, С.В. Хімченко та інші. Проте, на відміну від інших видів юридичної відповідальності, яка може бути застосована до нотаріусів, матеріальна відповідальність є найменш дослідженою, а її застосування супроводжується низкою проблемних питань, які потребують вивчення, аналізу та пошуків шляхів вирішення.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд та дослідження матеріальної відповідальності нотаріусів, здійснення визначення її особливостей. Для досягнення

поставленої мети у статті здійснюється аналіз норм законодавства України у питаннях регулювання матеріальної відповідальності, визначено аспекти складності окреслення матеріальної відповідальності нотаріусів, досліджено розуміння шкоди нотаріуса, співвідношення матеріальної відповідальності з іншим видами відповідальності нотаріуса, окреслено умови, за яких відповідальність нотаріуса (в тому числі й матеріальна відповідальність) не настає тощо.

Результати дослідження. Перш за все зазначимо, що під поняттям матеріальна відповідальність нотаріуса ми пропонуємо розуміти юридичний обов'язок нотаріуса здійснити відшкодування шкоди у визначеному законом порядку, яка була завдана особі, що звернулась за вчиненням нотаріальних дій, протиправними, незаконними діями нотаріуса у процесі вчинення нотаріальних дій. Основними особливостями матеріальної відповідальності нотаріуса варто назвати наступні особливості:

1) однією з гарантій забезпечення законності нотаріальної діяльності та дотримання прав заінтересованих осіб – учасників нотаріальної дії є відшкодування матеріальної шкоди, що завдана незаконними діями або недбалістю нотаріуса. Відзначимо, що нормами Конституції України, а саме статтею 56 закріплено положення про те, що кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами при здійсненні ними своїх повноважень [3]. Нормами Конституції України прямо не вказано про необхідність здійснення відшкодування саме нотаріусами матеріальної шкоди особі, яка ними завдана у процесі здійснення нотаріальних дій, проте норми наведеної вище статті опосередковано вказують на те, що за наявності вини нотаріуса така шкода має бути відшкодована особі в повному обсязі. Отже, незважаючи на відсутність прямої вказівки у Конституції України про необхідність відшкодування шкоди нотаріусом, така шкода за наявності його вини має бути відшкодована.

Нормами профільного Закону України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-XII здійснено певну деталізацію відповідальності нотаріуса. Так, статтею 21 Закону закріплено положення про те, що шкода, заподіяна особі внаслідок незаконних або недбалих дій державного нотаріуса, відшкодовується в порядку, передбаченому законодавством України, а статтею 28 цього ж Закону закріплено, що для забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок вчиненої нотаріальної дії та/або іншої дії, покладеної на нотаріуса відповідно до закону, приватний нотаріус зобов'язаний до початку зайняття приватною нотаріальною діяльністю укласти договір страхування відповідальності [4]. Отже, з наведеного вище можемо зробити висновок про те, як на державного, так і на приватного нотаріуса на рівні законодавства покладається обов'язок щодо відшкодування завданої шкоди, в тому числі й матеріальної за наявності вини нотаріуса при здійсненні ним нотаріальної діяльності. Звісно, що це є нормальною практикою взаємовідносин між нотаріусом та особами, які звертаються за вчиненням нотаріальних дій і нотаріус має розуміти власний рівень відповідальності та можливості застосування до нього покарання за порушення норм матеріального та процесуального права при вчиненні ним нотаріальних дій, а отже розуміти рівень покладеної на нього відповідальності та настання можливих негативних наслідків.

2) підставою для настання матеріальної відповідальності є порушення нотаріусами норм законодавства та порядку вчинення нотаріальних дій, тобто встановлення

незаконності дій нотаріуса або визнання його бездіяльності, що в подальшому спричинило наявність шкоди, яка заподіяна діями нотаріуса при виконанні ним своїх обов'язків. Юридична відповідальність має державно-примусовий характер і є реакцією з боку органів державної влади на вчинене правопорушення. Це проявляється передусім у тому, що відповідальність застосовується в разі правопорушення незалежності від волі та бажання правопорушника і має щодо нього зовнішній характер [5, с. 223]. Наголосимо на тому, що незаконність дій нотаріуса або визнання його бездіяльності встановлюється виключно у судовому порядку. Процедура визнання незаконності дій нотаріуса або визнання його бездіяльності є надскладною, якій передують встановлення конкретних правовідносини. Зокрема, про такі правовідносини у своїх наукових працях говорить В.В. Баранкова, яка вказує на те, що «рішення про задоволення позову у справах щодо відшкодування шкоди може бути постановлене лише за умови попереднього (в тому самому чи іншому судовому процесі) розгляду судом питання про недійсність нотаріального акту через незаконність дій нотаріуса, незаконність вчиненої нотаріальної дії або відмови у її вчиненні. При цьому факти, встановлені у попередньому судовому процесі за участі нотаріуса, будуть мати преюдиціальне значення і знов доводиться у процесі щодо відшкодування шкоди не повинні на підставі правил ст. 82 ЦПК» [2, с. 24]. Тобто, з наведеного вище можемо констатувати те, що по-перше, має бути в судовому порядку визнаний незаконним сам акт нотаріуса, що ним вчинений, а вже потім вирішуватись питання про відшкодування реальної матеріальної шкоди, завданої нотаріусом. Тому погодимося із думкою А.С. Волкова, який говорить про те, що «звичайна констатація факту протиправності рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень не може вважатися способом захисту права особи, адже з констатацією такого факту не пов'язуються жодні правові наслідки оспорюваного рішення» [6]. Матеріальна відповідальність нотаріусів не виникає також у разі, коли шкода заподіяна їх правомірними діями.

3) наявність шкоди, завданої нотаріусом незаконними діями чи його бездіяльністю, тобто мається на увазі шкода від дій нотаріуса пов'язана з отриманням ними нотаріальних послуг неналежної якості, тобто, які вчинені не у відповідності до вимог нормативно-правових актів або неотриманням послуг взагалі. Як ми вже говорили вище, питання визначення шкоди можливе виключно після встановлення незаконності нотаріальних дій нотаріусом. Норми про відшкодування шкоди вже давно закріплені в цивільному законодавстві України, але сам Цивільний кодекс України не містить загального термінологічного поняття «шкода». У юридичній літературі під поняттям шкода розуміють і майнову шкоду, і втрати, і образу честі, хоча частіше, за твердженням учених, мається на увазі наявний, майновий збиток, а іноді – грошовий штраф [7]. Отже, під поняттям шкода варто розуміти будь-які блага, майнового або немайнового, що охороняється правом та на які здійснюється посягання зі сторони певної особи.

Відшкодування матеріальної шкоди здійснюється за рішенням суду у визначеному законом порядку. Враховуючи те, що нотаріальна діяльність не є підприємницькою діяльністю та не спрямована на отримання певного прибутку, спори, що стосуються матеріальної шкоди мають бути вирішені у рамках цивільного, а не господарського законодавства, а отже розглядаються за правилами цивільного судочинства. Втім, на практиці категорія даних справ може розглядатися й адміністративними судами, що в цілому говорить про відсутність єдиної судової практики у вказаному питанні. Така думка зокрема висловлена О.П. Колядою, який акцент робить на тому, що нотаріус є суб'єктом

публічних правовідносин, а отже й оскаржувати рішення (постанови), дії чи бездіяльність нотаріуса можливо в порядку адміністративного судочинства [8, с. 63]. Враховуючи й те, що питання відшкодування шкоди завданої нотаріусом вирішується в судовому порядку, вважаємо, що питання визначення розміру заподіяної шкоди також вирішується в судовому порядку. Проте, не виключенням є й випадки, коли визначення розміру заподіяної шкоди настає за визнаної приватним нотаріусом та погодженої страховиком (фінансовою установою, які отримали ліцензію на проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса;) письмової вимоги (претензії) третьої особи.

Окремо наголосимо й на тому, що шкода завдана нотаріусом клієнту та/або третій особі як майнова, так і моральна шкода та має доводитися окремо. Так, до нотаріуса може бути застосована стаття 1167 Цивільного кодексу України, яка визначає, що моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім випадків, встановлених ч. 2 цієї статті. Під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб [9]. Досліджуючи питання відшкодування матеріальних збитків з боку нотаріуса недостатньо дослідженим залишаються питання відшкодування збитків, що завдані особі, як зверталась за вчинення нотаріальних дій, у формі саме упущеної вигоди.

4) відшкодування завданої нотаріусом шкоди не позбавляє застосування до нотаріуса інших видів юридичної відповідальності. З цього приводу доцільно навести думку В.М. Ігнатенко, суть якої зводиться до того, що відшкодування шкоди не повинне розглядатися, як звичайна відповідальність, оскільки відшкодування – це не санкція за правопорушення, а спосіб виконання зобов'язання, реалізації обов'язку боржника [10, с. 69]. Тобто, відшкодування нотаріусом завданої матеріальної шкоди не є підставою для звільнення його від інших видів юридичної відповідальності: дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної. Матеріальна відповідальність, на нашу думку, спрямована на реалізацію принципу повної компенсації шкоди особі, якій завдана матеріальна шкода незаконними та неправомірними діями чи бездіяльністю нотаріуса.

5) настання матеріальної відповідальності нотаріуса може бути обумовлено наявністю певного часового інтервалу між заподіянням шкоди та настанням матеріальних наслідків. Тобто матеріальні збитки від професійної діяльності нотаріуса можуть наступити не одразу, а протягом певного часу після вчинення нотаріальної дії.

6) встановлення різного порядку відшкодування матеріальної шкоди для приватного та державного нотаріуса. Так, законодавством встановлена дwoйка матеріальна відповідальність нотаріусів залежно від того, який правовий статус нотаріуса - державний чи той, що займається приватною практикою. Але, саме питання дотримання закону нотаріусами також розв'язуються судом і в межах розгляду судових справ за позовами про визнання недійсними нотаріально посвідчених правочинів, нотаріальних свідоцтв, а також визнання такими, що не підлягають виконанню, виконавчих написів нотаріусів [11, с. 14]. У Законі України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-ХІІ. досить невизначено прописано про відповідальність державного нотаріуса, тільки вказано на те, що така відповідальність встановлюється законом [4]. Фактично всю ношу матеріальної відповідальності за неналежне виконання нотаріальних дій державним нотаріусом бере на себе відповідна

нотаріальна контора, де працює нотаріус, а у випадку здійснення нотаріальної діяльності одноособово – безпосередньо держава. Досить влучно про відповідальність держави у зносинах з фактично порушником висловився Д.Ф. Плачков, який вказував на недоговірний характер таких правовідносин. Зокрема, вчений говорив про те, що «зміст зобов'язань, які виникають внаслідок заподіяння шкоди, полягає у відшкодуванні шкоди, завданої потерпілому, за рахунок того, хто заподіяв шкоду. Але в рамках відшкодування державою шкоди, завданої злочином, заподіяну шкоду відшкодовує держава, яка, звичайно, не є правопорушником. Її «провина» у тому, що державні органи не виконали належним чином свій обов'язок - не встановили правопорушника, а у випадку, якщо правопорушник виявився неспроможним відшкодувати шкоду внаслідок свого майнового становища чи інших обставин, то і такої «провини» у держави немає» [12, с. 7].

Нотаріус, який займається приватною практикою, несе повну майнову відповідальність за шкоду, заподіяну з його вини майну громадянина чи юридичної особи внаслідок вчинення нотаріальної дії з порушенням закону, якщо інше не встановлено законом, а також несе повну майнову відповідальність за реальну шкоду, заподіяну неправомірною відмовою у вчиненні нотаріальної дії, а також розголошенням відомостей про скоєні нотаріальні дії. Відшкодування шкоди приватним нотаріусом здійснюється за рахунок страхового відшкодування за договором страхування цивільної відповідальності нотаріуса. На сьогодні на законодавчому рівні визначено вимогу відповідно до якої приватний нотаріус зобов'язаний до початку зайняття приватною нотаріальною діяльністю укласти договір страхування цивільно-правової відповідальності.

Правова регламентація укладення договору страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса здійснюється у відповідності до Порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 624, в якому вказано «предметом договору обов'язкового страхування є майнові інтереси, які не суперечать закону і пов'язані з обов'язком страхувальника відшкодувати шкоду, заподіяну третім особам внаслідок вчинення нотаріальних та/або інших дій або недбалості страхувальника» [13]. У вказаному Порядку відзначено, що «страховим випадком є заподіяння третім особам майнової шкоди внаслідок вчинення незаконних дій або недбалості страхувальника під час вчинення ним нотаріальних та/або інших дій, що мало місце в період дії договору обов'язкового страхування. Факт настання страхового випадку встановлюється на підставі судового рішення, що набрало законної сили, або визнаної страхувальником та погодженої страховиком письмової вимоги (претензії) третьої особи». Цим порядком також детально регламентовано розміри страхових сум і страхових тарифів, порядок укладення договорів обов'язкового страхування, а також встановлено чіткий алгоритм дій приватного нотаріуса у питаннях взаємовідносин щодо здійснення страхового відшкодування, а саме подання страхувальнику (фінансовій установі, яка отримали ліцензію на проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса) відповідних документів для здійснення страхового відшкодування, строків подання таких документів. Визначено підстави для відмови страховика у страховому відшкодуванні та визначено випадки, які не підлягають відшкодуванню за договором обов'язкового страхування.

7) закріплення на законодавчому рівні умов, за яких відповідальність нотаріуса (в тому числі й матеріальна відповідальність) не настає. Такими умовами законодавець у

статті 27 називає наступні: 1) особа, яка звернулась до нотаріуса за вчиненням нотаріальної дії та подала неправдиву інформацію щодо будь-якого питання, пов'язаного із вчиненням нотаріальної дії; 2) особа, яка звернулась до нотаріуса за вчиненням нотаріальної дії та подала недійсні та/або підроблені документи; 3) особа, яка звернулась до нотаріуса за вчиненням нотаріальної дії та не заявила про відсутність чи наявність осіб, прав чи інтересів яких може стосуватися нотаріальна дія, за вчиненням якої звернулася особа [4]. Встановлення таких умов є досить важливим, оскільки нотаріус не має відповідати за незаконні дії особи, яка звертається за вчиненням нотаріальних дій, не має відповідати за надання недостовірних, помилкових чи сфальсифікованих даних іншої особи.

Дублювання випадків, за якими не здійснюється страхування за договором обов'язкового страхування здійснено й в постанові Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 624 «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса». Закріплено, що відшкодування за договором обов'язкового страхування не здійснюється, якщо: 1) шкода, визначена письмовою вимогою (претензією) третьої особи, що визнана страхувальником, але не погоджена страховиком; 2) шкода, заподіяна внаслідок подій, що відбулися до початку або протягом дії договору з причин, що виникли до набрання ним чинності; 3) шкода, заподіяна внаслідок військових дій, маневрів або здійснення інших військових заходів, громадянської війни, терористичного акту; 4) моральна шкода, інші непрямі збитки» [13]. Порядок вже також містить й підстави для невідшкодування збитків, які пов'язані з військовими діями та військовими заходами. Цим порядком чітко закріплено й положення про невідшкодування моральної шкоди, завданої приватним нотаріусом.

8) приватний нотаріус несе повну майнову відповідальність за ту шкоду, яку завдали його працівники. Це, на наш думку, впливає із сутності трудових правовідносин, які встановлюються між приватним нотаріусом та особами, які працюють у нього за попередньо укладеним трудовим договором.

9) Міністерства юстиції України наділене правом регресу до винного нотаріуса. У Законі України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-ХІІ також йдеться про відповідальність нотаріусів, яка настає за збитки, заподіяні клієнтам, незаконні дії або недбалість. Державні нотаріуси відшкодовують збитки у порядку регресу, а приватні нотаріуси відповідно до ст. 27 Закону України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-ХІІ відшкодовують збитки в повному обсязі. Держава не несе відповідальності за шкоду, заподіяну неправомірними діями приватного нотаріуса при здійсненні ним нотаріальної діяльності функцій державного реєстратора прав на нерухоме майно [4]. Якщо матеріальну відповідальність покладено на нотаріуса як працівника нотаріальної контори, то застосовуючи норми Цивільного кодексу України, а саме норми статей 21 та 1166, нотаріальна контора як юридична особа повинна відшкодувати шкоду особі, заподіяну з вини її працівника під час виконання ним своїх обов'язків, яка виникла внаслідок незаконних або недбалих дій державного нотаріуса, а потім у відповідності до норм статті 1192 Цивільного Кодексу України звернутись з регресним позовом до свого працівника [9].

Висновки. Підсумовуючи варто погодитися із думкою Т.В. Федоренко, яка зазначає, що у процесі подальшого реформування законодавства про нотаріат доцільно вдосконалити питання відповідальності нотаріуса за шкоду, заподіяну внаслідок його недбалості або незаконних дій, механізм оплати за вчинення нотаріальних дій та надання послуг правового характеру нотаріусами, забезпечення дотримання порядку вчинення

нотаріальних дій. Дані нововведення спрямовані на попередження надходження обґрунтованих скарг населення на неправомірні дії нотаріусів, а також на запобігання випадкам звернення громадян чи юридичних осіб до суду з питань визнання вчинених нотаріальних дій недійсними з вини нотаріусів [14, с. 160]. Для цього, на нашу думку, варто поглиблювати наукові пошуки вирішення проблем матеріальної відповідальності нотаріуса, формувати єдину законодавчу позицію у вказаній сфері на єдиних принципах та засадах матеріальної відповідальності нотаріусів, формувати єдність у розумінні матеріальної шкоди та порядку її відшкодування. В цілому відзначимо, що наразі є сформована певна законодавча та нормативно-правова база щодо відшкодування матеріальної шкоди нотаріусів, проте проблемним є практичний аспект її застосування, процедура притягнення нотаріуса до матеріальної відповідальності є не досконалою та недостатнього деталізованою. Більш детального дослідження, на нашу думку, потребує аналіз судової практики вирішення спорів, де відповідачем по справі є нотаріус сам у питаннях відшкодування ним матеріальної та моральної шкоди, оскільки судова практика у цих питаннях є досить неоднозначною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гайдаренко Л.О. Матеріальна відповідальність працівника: поняття та особливості. *Право і суспільство*. 2020. № 2 Частина 2. С. 33-38
2. Баранкова В.В. Предмет доказування у справах про відшкодування шкоди, заподіяної нотаріусами. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2020. Випуск 1. С. 21-27
3. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. *Офіційний вісник України*. 2010. № 72/1 Спеціальний випуск. Стор. 15. Стаття 2598
4. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Стаття 383
5. Петрицин Н.Т. До питання про сутність юридичної відповідальності. *Часопис академії адвокатури України*. 2012. № 1. С. 222–225.
6. Бойко М. Член РСАС Андрій Волков: «Звичайна констатація факту протиправності рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень не може вважатися способом захисту прав особи». *Закон і бізнес*. 2012. № 42 (1081). URL: http://zib.com.ua/ua/12164andriy_volkov_zvichayna_konstataciya_faktu_protipravnosti_ri.html (дата звернення: 16.05.2022)
7. Поліщук І. Зміст категорії збитків та їх використання у сфері інтелектуальної власності. URL: http://n-auditor.com.ua/uk/component/na_archive/1129?view=material
8. Коляда О.П. Нотаріус як сторона в адміністративному судочинстві України. *Право і безпека*. 2009. № 5 (32). С. 91–95
9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Стор. 7. Стаття 461
10. Ігнатенко В.М. Характеристика підстав виникнення недоговірних зобов'язань [Текст]. *Проблеми законності : Республік. міжвідом. наук. зб. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2000. С. 67–73*
11. Баранкова В.В. Судовий розгляд справ, пов'язаних із нотаріальною діяльністю (частина 1). *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2015. № 2 (80). С. 8–21.

12. Плачков Д.Ф. Відшкодування шкоди фізичній особі, що потерпіла від злочину за цивільним законодавством. Автоєф. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук. Спец.: «12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Одеська національна юридична академія. Одеса. 2008. 21 с.

13. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса: постанова Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 624. *Офіційний вісник України*. 2015. № 70. Стор. 15. Стаття 2304

14. Федоренко Т.В. Нотаріальні дії та порядок їх вчинення: *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2012. № 6. С. 159-160

УДК 349.2

DOI: 10.32751/2617-5967-2024-01-17

Олексієнко О. С.

Товариство з обмеженою відповідальністю "ВІЗАНТІЯ 1"

НЕСТАНДАРТНІ РЕЖИМИ РОБОЧОГО ЧАСУ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ЇХ СУТНІСТЬ

В даній статті автором аналізується зміст поняття «робочий час», зокрема, визначаються його характерні риси та особливості розуміння в соціології, економіці та праві. Пропонується виділяти такі ознаки робочого часу: це часовий проміжок; визначається нормативно-правовими актами трудового законодавства, колективним та трудовим договором; є важливою частиною організації праці, що зобов'язує до певних дій як роботодавця, так і працівника; є мірою, яка визначає розмір заробітної плати; відображає динаміку трудових відносин. Основна увага приділяється визначенню поняття нестандартних режимів робочого часу та значенню даних форм в умовах сьогодення. Під режимом робочого часу слід розуміти встановлений законодавством або локальними нормативно-правовими актами порядок розподілу і використання робочого часу протягом доби, тижня, інших календарних періодів. Нестандартний режим робочого часу – це альтернативні форми організації робочого часу, які відрізняються від типових традиційних графіків роботи, таких як стандартний восьмигодинний робочий день з понеділка по п'ятницю.

Зазначається, що нестандартні режими робочого часу відіграють істотну роль в соціально-економічному розвитку країн, які мають ринкову економіку. Сутність нестандартних режимів робочого часу полягає в тому, щоб забезпечити оптимальне використання робочого часу, підвищити продуктивність працівників, покращити баланс між роботою та особистим життям, а також забезпечити гнучкість і адаптивність у відповідь на зміни потреб бізнесу та суспільства в цілому. Нестандартні режими робочого часу мають як переваги, так і недоліку щодо застосування. До переваг застосування нестандартних режимів робочого часу можна віднести: боротьба з безробіттям, можливість поєднання роботи із навчанням або сімейними обов'язками, а також гнучкість роботи в умовах пандемії, воєнного стану та інших соціальних викликів.